

8. ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1701

1901 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 8.

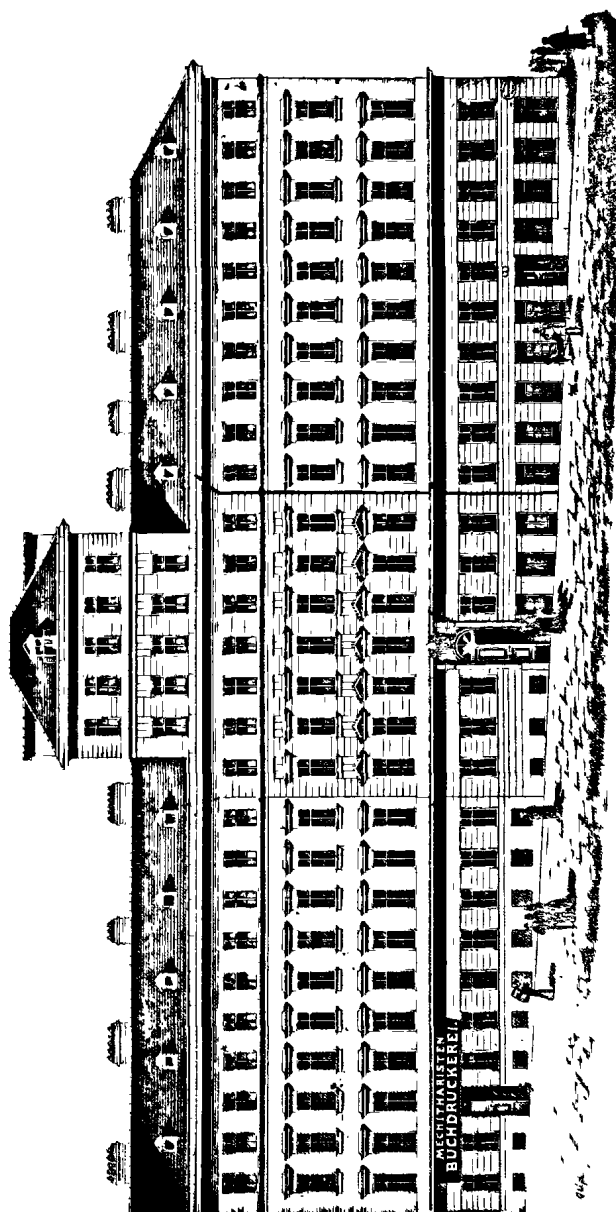

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԴԱՐԵԱՆ ՅՈՒՆԻՆԵԱՆԸ

Եկտեմբերամսոյ ազգիս համար ամէնէն նշանատու դէպքն ստուգիս Մխիթարեան Միաբանութեանց կատարած երկդարեան Յօրն-լեանն է, որուն իրաւամբ անտարբեր շմաց նոյն ինքն ազգը, գիտնալով որ իւր լուսաւորութեան, գրականութեան երկդարեան վերածնութեան տարեդարձը կը տօնախմբուէր: — Ո՞վ կը յուսար ասկէ իբր 200 տարի յառաջ, երբ Արեւելք թանձր խաւարի քնոյն մէջ ընկղմած էր, որ անոր ծոցէն այնպիսի լուսաւոր ջահ մ'ելլէր, ազգին ուժգին զարկ մը տար ու զանի կենդանութեան քերէր: Մարդկօրէն անկարելի համարուածը Նախահնամութիւնն ի գլուխ հանեց: Ի Սեբաստիա՝ համեստ, աղքատիւ ծնողաց զաւակ մը (ծն. 1676 Փետր. 7) 10ամեայ հասակէն սկսեալ լուսաւորութեան տենչով կ'եռար եւ իւր ծարաւն յազեցընելու համար կը փութար հոն, ուր դարման մը կը յուսար: Առանց միջոցի, առանց օգնութեան կ'անցնէր ընդ գետ եւ ընդ ծով, ընդ լեռն եւ ընդ ձոր, դիմազրաւ ամէն վտանգներու եւ տառապանքներու. եւ թէպէտ ամէն անգամ՝ յոյսն ի դերեւ կ'ելլէր, թէպէտ զանազան ախտերով եւ մահացու հիւանդութիւններով կը տողորներ, ինք՝ որպէս թէ գիտնալով, որ Աստուծմէ սահմանուած է ազգին նոր առաքեալ մ'ըլլալով՝ չէր յուսահատեր: Մարդկանէ չգտածը, այն տենչալի լոյսն՝ աստուածաշունչ Սուրբ Գրոց եւ Սուրբ Հարց գրութիւններուն մէջ կը փնտռէր՝ ընթերցմանց մէջ գիշեր ցորեկ ընկղմած: Դեռ քսանամեայ չէր երբ ինքնուրոյց երեւելի քարոզիչ հանդիսացաւ. իւր յափշտակիչ ու յոգեկից խօսողութեամբը զամէնք կը զարմացընէր: Իսկ երբ քահանայութեան օծութիւնն առաւ (1696 Մայ. 17) ալ իրեն գործունէութեան սահման չմաց, ասպարէզն իրեն առջեւ քաց էր, եւ կ'ուզէր ստացած լոյսն իւր ըլլոր ազգին մէջ սփռել. եւ որովհետեւ այս գործին համար իւր անձը միայն բաւական չէր համարեր, ետեւէ եղաւ իրեն գործակիցներ զանելու, եւ յաջողեցաւ, թէպէտ անհնարին դժուարութիւններով եւ տաժանելի ճամբորդութիւններ յանձն առնելով ընդ ծով եւ ընդ ցամաք:

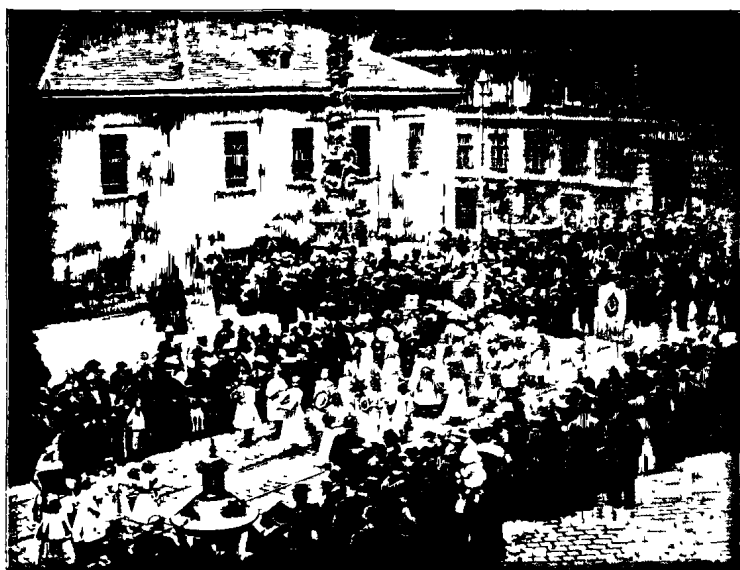
Մխիթար — ըսենք այս նորանշան մարդուն անունը, — Մխիթար հեռատես էր, կ'ուզէր որ իւր գործը տեւական ըլլայ, իրմէ ետքն ալ շարունակուի. այս վախճանաւ յղացաւ խորհուրդը վանական Միաբանութիւն մը հաստատելու: Ուստի՝ որովհետեւ ինք ի մանկութենէ Ս. Աստուածածնի շերտուանդ էր եւ իւր գործոյն յաջողութիւնն անկէ կը յուսար, 1701ին Սեպտեմբեր 8ին Ն. Տ. (28 Օգոստոս Հ. Տ.) ի Կոստ. պոլիս Կնգղակրաց (Կապուչինաց) վանքն իւր ընկերները ժողվեց եւ զանոնք ուխտի Ս. Աստուածամայն որդեգիր ըրաւ, անոնց անուն տալով՝ Որդեգիր Կոստին Վարդապետ Ապաշխարութեան. եւ այս նշանաբանին սկզբնատառերն իւր նորահաստատ Միաբանութեան կնքոյն վրայ դրոշմեց քանի մ'ուրիշ խորհրդական նշաններով:

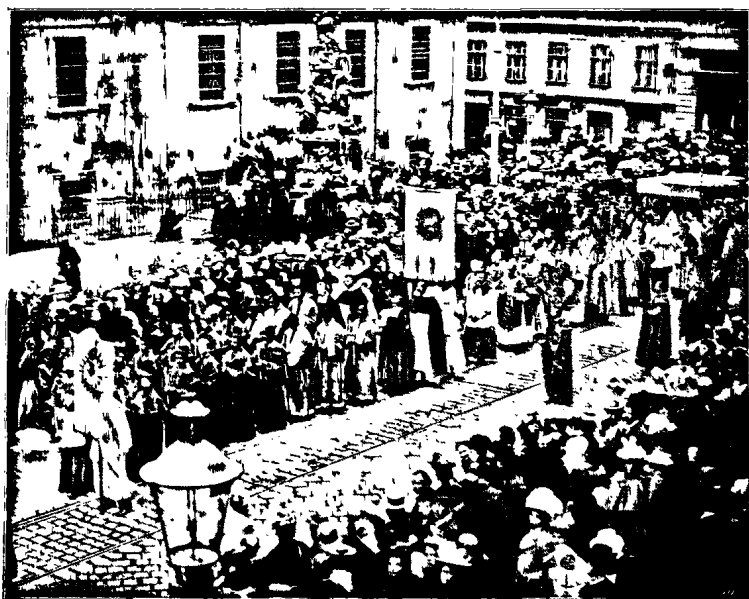
Մայր և Լույս Միջոց. Միջարժանութեան և Արհեստի

Աստուածային կամքն է որ մեծամեծ ձեռնարկութիւնները խիստ փորձերէ անցնին իրենց տողունութիւնն հանդիսացնելու համար: Մխիթարայ գործն ալ այս փորձերէն պէտք էր անցնիլ: Դր սիրելի ազգին պետերը քաղաքական իշխանութեան ձեռքով իրեն եւ իրեններուն դէմ ստակալի հալածանք մը հանեցին, եւ զանոնք ստիպեցին տնէ տուն քաղքէ քաղք փախչելու մինչեւ որ անբոյթ ապաստանարան մը գտան ի Մեթոն Պեղդականեայ՝ Վենետիկ իշխանութեան տակ (1703 Մարտ): Հոն Մխիթար կրցաւ իշխանութեանց եւ ժողովրդեան համակրութիւնը շահելով մնաւստան եւ եկեղեցի կանգնել, իւր մեծ գործոյն ապագան ապահովելու համար, եւ աշակերտներն ամփոփել, որոնք հետզհետէ կը բազմանային: Բայց իւր գլխաւոր փոյթն էր իւր Միաբանութիւնը կրօնաւարական կանոններով կարգաւորել, ուստի եւ անոր հաստատութիւն նեկեղեցական Բարձրագոյն իշխանութենէ ընդունիլ, որ կատարուեցաւ 1712ին Պոնտֆու ժԱ. Բահանայապետին կոնդակովն: Այսպէս Միաբանութիւնն ի Մեթոն իւր կատարեալ կերպաւորութիւնն առաւ: Այս ծանր զբաղմանց մէջ անխնայ Աքքահայրը ժամանակ կը գտնէր թէ մատենաներ գրելու եւ թէ իւր աշակերտներն անծամը դաստիարակելու: Ալ ծախող ժամանակները Մխիթարայ համար անցած կ'երեւային. բայց այսպէս չեղաւ:

Տառներկու տարւան խաղաղութենէ ետքը՝ Տաճկական-Վենետական պատերազմը՝ նորածին Միաբանութիւնն ստիպեց ցիրցան վարատելու իւր բոլոր ստացուածքն օտարի աւար թողլով: Սարսափելի էր հարուածը. բայց եւ ոչ ասով վնասեցաւ այն մեծ ոգին: Վենետիկ պառլամենտաւ, ուր իւր սիրելի անձնաւորութեամբն ու իմաստուն քաղաքագիտութեամբն երկեման դառն աշխատութենէ ետքը՝ յաջողեցաւ Ս. Ղազարու կղզին ձեռք բերել (1717 Սեպտ. 8) եւ հոն իւր միաբանները ժողովելով Մեթոն սկսած գործը մեծագոյն ընդարձակութեամբ յառաջ տանիլ: Հոս Մխիթարայ մեծագործութիւնն ալ երեւան ելաւ. կողոյն վրայ եղած խաթուղ քնակութիւնը իւր բազմացած միաբաններուն անձուկ գալով՝ զայն ի հիմանց վար տաւ, եւ եւրոպական վանքերուն ոմոյն համեմատ մեծակառոյց վանք կանգնեց փառաւոր եկեղեցով, որ տեսնողները կը սքանչացնէր: Այս գործերուն առեն՝ Մխիթար իւր բուն նպատակը, որ է իւր ազգին հոգեւորական եւ մտաւորական ծառայութիւնը՝ աչքէ չէր կորսնցնէր: Ծախ ի ներքս իւր Միաբանութեան կարգաւորութեանն եւ աշակերտաց դաստիարակութեանն հոգ կը տանէր եւ ապա իւր տպագրած բազմահատոր գրքերն արեւելք տարածելով եւ ամէն կողմ իւր միաբաններէն քարոզիչներ արձակելով ազլը կենդանացնելու հետամուտ էր: Բայց դառնութեան բաժակը մինչեւ յատակը պէտք էր պարպել: Ծոր հալածանք մ'եկաւ. եւ այս անգամ իւր նախամօտ սուտ եղբարցմէ, որոնք յանգնեցան Բարձրագոյն ատենին առջեւ այս մեծ մարդուն եւ իրեններուն դէմ՝ զրպարտութիւններ բարդել: Մխիթար անվեհեր գնաց Յաւիտեանական քաղաքը, եւ խորին իմաստութեամբ բոլոր զրպարտութիւնները ցրելով յաղթանակաւ իւր տեղը դարձաւ: Այսպէս Մխիթար ամէն արգելքներու, ամէն իսկառակորդներու յաղթելով իւր երիտասարդութեան ատենը յղացած մեծ գործքը յոյճընէ՝ միայն աստուածային օգնութեամբ՝ յաջողութեամբ ի գլուխ հանեց. եւ երբ իւր օրհասական ժամը հուշեց՝ գոհութեամբ իւր ազիւն հողին Արարչին ձեռքն աւանդեց ունենալով իւր շուրջն եւ ի սփիւռս 67 հաւատարիմ՝ աշակերտ եւ իրմէ ու իրեններէն յօրինակ եւ ազգին մէջ տարածուած բազմահատոր գրքեր: (1749 Ապր. 27:)

Մեծահնդէկ Թափոր ժնդկեան Ս. Կառաւածածի

Նոյն Թափոր:

Այս փորը ստուերագիծ մըն է Մեծին Մխիթարայ կենաց, այն զարմանալի ան-
ճաւարտութեան, որուն հոգին այս նմողիսութեանց առեւն կը հրծուի, եւ որուն պատ-
մութեամբն ազգային եւ օտար լրագիրներն էջեր լեցուցին իւրաքանչիւրն իւր տեսու-
թեանն համեմատ:

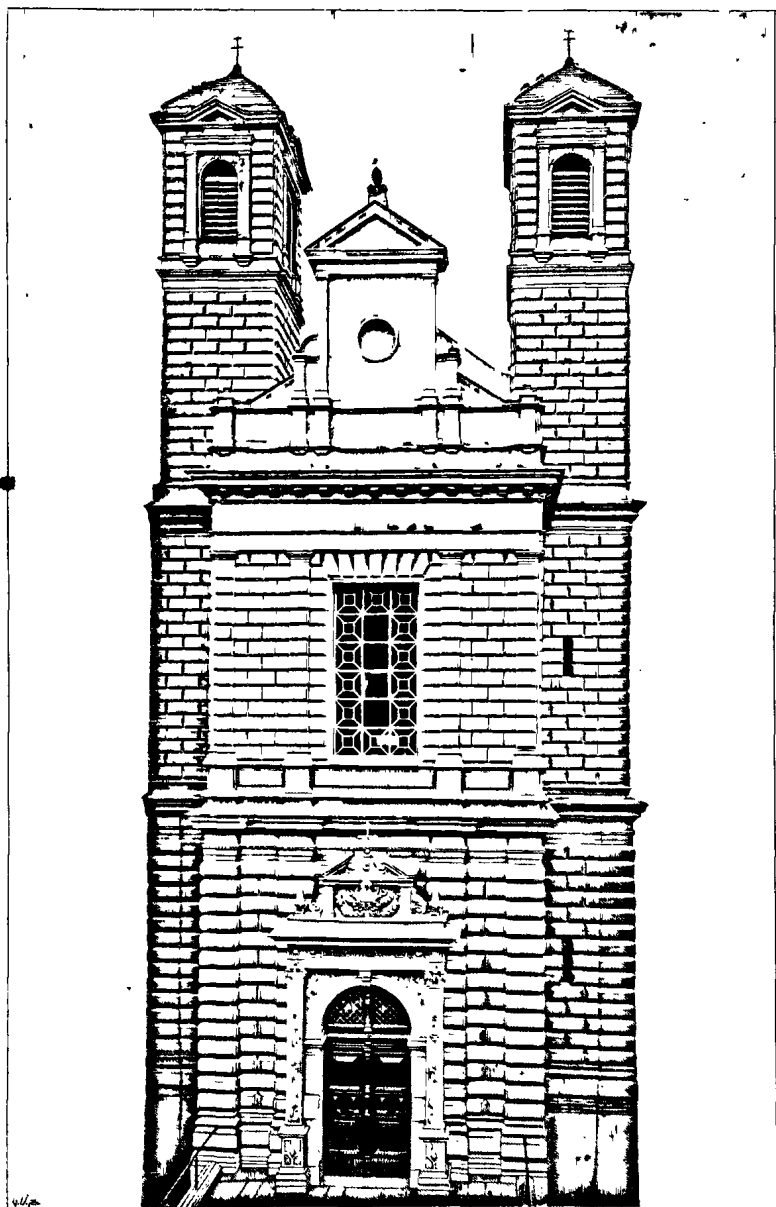
Այս օրս ոչ մի՛ այլ երկու կենդրոնաւարդ ունի Մխիթարայ Միաբանութիւնը.
Վենետականն ու Վիեննականը. — երկուքն ալ զոյգ նասարակ նաւասարալէս նոյն
նպատակաւ եւ նովին վաճական ոճով, հայ ազգին հոգեւոր եւ մտաւոր լուսաւորու-
թեան առաքեալներն ըլլալու նուիրական պաշտօնին անձնատուր յանձնառութեամբ
ըստ երանաշնորհ Հիմաղրին մուտ:

Արդէն 24 տարւոյ միջոց մ'անցած էր Հիմաղրին վախճանէն ի վեր՝ երբ նոր
բաժինը, Տերգեստեանն կամ՝ այժմու Վիեննականը՝ վերոյիշեալ Կղեմիան քսանապ-
ապետական սահմանադրութեան վրայ հիմնեալ, որ հռոմէն Մխիթարայ Աբաբօր
շնորհուած էր*, հաստատուեցաւ ի Տրիեստ (կամ՝ ի Տերգեստէ), ծովագերեայ
վաճառաշար քաղքին մէջ, որ քաւական թուով հայազգի գաղթականութեան մը կեն-
դրոն եղած էր. եւ հիմնեցաւ ծիւղ այն տեղն որ նորին Մխիթարայ ընդարձակ միտքն
ու հեռատես աչքը կանխաւ դնտած եւ ընտրած էր, եւ որոշեր էր իւր Միաբանութեան
երկրորդ ծիւղն ինչո՞նչ հաստատուէ.՝* այսինքն քաղքին միջաւայրին վրայ, ուր անհետա-
ցեալ Բենեդիկտեան միանձնաց միայնարան էր ժամանակաւ՝ կից եկեղեցւով մը
յանուն «Սրբոց Մարտիրոսաց, (La chiesa dei SS. Martiri.): Աստուածային նախա-
ինամութեան առանձինն շնորհին եւ Մարիամ՝ Թերեզիա միծառնչակ Կայսրուհի-
ւոյն մարդասէր ինամքովն անդէն ի սկզբան ամէն յաշնորդութիւն գտաւ այն-
տեղ Սեքսաւորային այս գաղթականութիւնը: Իմաստուն Կայսրուհին յատուկ շոք-
ութեամբով՝ պէտքէն առանձնաշնորհութիւններ շնորհելէն զատ՝ թովանդակ Միա-
բանութիւնն իւր քարձք յովանաւորութեան ներքեւ իրեն նպատակ առած, այնտեղի
հայ ազգին ալ ամէն կերպ քարոզութեան միջոցները մատակարարած էր: Նորեկ մի-
աբանից հիշատակութիւն կը շնորհուէր ազգային հրապարակական եկեղեցւոյ եւ ժողո-
վրդապետութեան. կը շնորհուէր միանգամայն իրաւունք եւ հրաման ազգային
յատուկ տարարան ունենալու՝ միծամեծ արտօնութիւններով. որ՝ անմիջապէս ճո-
խացած երեք կարգ հայերէն նորաստ տառերով՝ առաջին երախայրիքը, կրկին
հայերէն գիրքն ինչո՞նչ կ'ընծայէր յաւին 1776. յետոյ շարունակելով իւր գործունէու-
թիւնը՝ այլեւայլ եկեղեցական, հոգեւոր, դաստիարակական եւ պատմական գրաւոր
արտադրութեամբը նաեւ օտար լեզուներով: Գործարանն էր որոշ անուամբ՝ «Տպարան

* Առով միայն իրարմէ կը խորին երկու Միա-
բանութիւնները: Նոյն Կղեմեան (Կղեմայ ԺՎ) սահմա-
նադրութեան էական կամ՝ «Հիմնական» մասանց իւր
քարձք հաստատութիւնը շնորհած էր 1851 թուականին
Քաջապապեան Պիոս Թ. որ եւ ի գործութեան էին,
մինչեւ որ 1855ին այժմու Լեւոն ԺԳ. Քաջապապեան
ընդարձակաբար Մասնաւորութիւնը շնորհեց Վիեննա-
կան Միաբանութեան՝ «ի մշտնջենաւոր յիշատակ:

** Այս նկատմամբ հետեւեալ մանրակալը կ'աւան-
դուի, որ սակէ իրը վաթսուն տարի յառաջ Պարիսու
Նշանաւոր լրագրաց մէկուն մէջ ալ երբ՝ չգտուէ: — Մխի-
թար Աբաբօր իւր ծննդատուն աշակերտաց թուոյն մէջ
ունեցած է մատաղ մանկիկ մ'իւրեղաբաւունք ազգա-
տանէն, իրեն շատ փոքրիկ, եւ իբր թէ իւր գրկաց զա-
ւաղ: Աբաբօրն անգամ մը՝ թծերն ոչ ի քուն երազ

եւ ոչ յարթութեան տնայէ՛ զուարճեցաւ աշտը կը
տեսնէ որ մանկիկն իւր պարտիզէն մատաղատուն
ծառ մը նստած ուրիշ զեւոն կը փոխադրէ, ուր ծառա-
տունէն արմատացած՝ կը ծի կը ծաղկի եւ կ'ուռնաւայ:
— Այս մանկիկն է, որ ժամանակաւ Աբաբօր վախճա-
նէն ետքը՝ իբրեւ Հ. Լետոն վարդապետ՝ նոր գաղթա-
կանութեան մէջ ի Տրիեստ իբր 23 տարի վաւեր
առաւորութիւնը վարած է հայրաքար, մինչեւ նոր-
ընտիր ընդհ. Մըքաւոր եւ Նքրիպիսկոպոսի ընտրու-
թիւնը. եւ վախճանած է ի Վիեննա՝ յամի 1815: Նոյն
չայրը քաջ ճմուռ էր երաժշտական եւ ժողովրդապե-
տական ուսմանց, որոնց վրայ շատ արուեստագիտական
աշխատսիրութիւններ ունի թողած, եւ մահաւանդ ընդ-
հանուց եւ ազգային նրաճշտութեան վրայ հատոցնէ՛
անցեալ ԺԹ. դարուն սկիզբներէն:

Եկեղեցի Պաշտպան Ս. Ըստուածամոր հարց Միկիթարեանց ի Վիեննա:

Հարց Մխիթարեանց, ինչպէս այնտեղ նշին «Մխիթարեան», անունն առած եւ ծանօթացած էր վանքն եւ Միաբանութիւնը։*

Ալլի երեւայ թէ անվորդով երջանիկ վիճակ եւ ապագայ մ'ապահովցուած էր Միաբանութեան մ'որ այսպիսի յաջողութիւններով ամբացուած, որուն անձանց թիւն ամած, եւ որ քիչ առնեալ մէջ մեծամեծ կալուածներու տէր եղած էր։ — Սակայն Մխիթարայ, անոր որ կենաց ամէն փորձերէն ու փորձանքներէն անցաւ, Մխիթարայ, կ'ըսեմ, ոգին վերեւ սաւառնած իւր երկնատուր Վարդապետին բանիւր կ'ազգարարէր կը զգուշացնէր. «Եթէ զիս հալածեցին, ապա եւ զօգծ հալածեցին։ Եւ իրօք հասաւ ժամանակն որ արտաբուստ թշնամութեան եւ ներքուստ մատնութեան սեւ սեւ ալիքները զայրացած՝ հեզաստի խաղաղութեան ղոյզն նաւակը խոր անդնդոց ընթանը տապալել սկսան սպառնալ։ Երկարատեւ էր մըրիկն ու նաւակոծութիւնը, որ տարիներու ընթացքովս ալ չէր խաղաղեր։

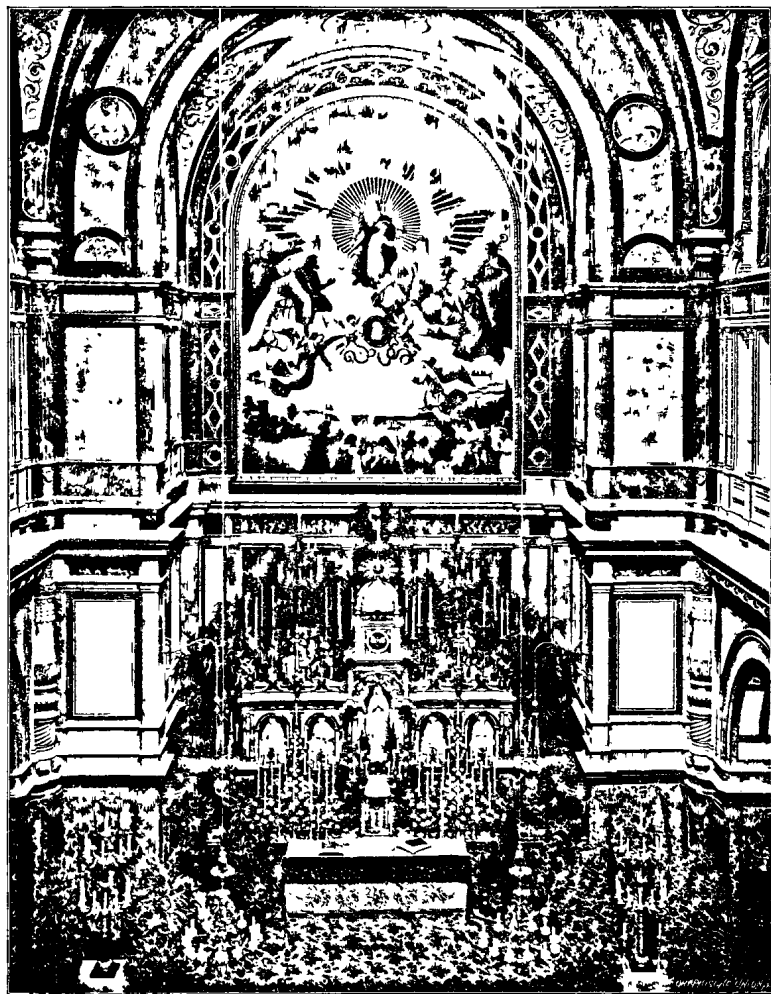
Դռնն էին ժամանակներն եւ անյոյս՝ առանց վերնական տեսչութեան յատուկ ձեռնտուութեանն, որ տակաւին կը փորձէր իւր ծառաները, վասն զի դեռ քամուելու բաժակը մըրորին չէր հասած։ — Տարին էր 1809. քաղքին դիրքն օրհասական էր. հասաւ տիրեց օտար տէրութեան գնիւտորական անողոր քաղաքականութիւն՝ ի միջի այլոց՝ Բոնապարտեան սաստիկ խստագոյն պատուիրանով՝ ամէն վանք եւ կրօնք զաղդիական հողէն անխնայ դուրս վտարելու. հոն էր փորքիկ Մխիթարեան խումբը։ Բայց ներքին թշնամիք աւելի երկիւղալի էին։ Եթէ էշխանութեան ընտնութեան գործն էր քաջորել եւ դուրս վտարել Միաբանները, ուրիշներուն դիտածն էր անոնց ամէն իրաւունքն եւ ստացուածքը յափշտակելէն ետեւ՝ սպառնալու արմատաքի իւր ջնջել Միաբանութիւնը. որով ըստ մարդկային հնարագիտութեան անկարելի էր արեւելք եւ արեւմուտք վայրափառին ցրուած անդամներն ի մի հաւաքել։ Հոս ուրեմն դարձեալ դիտելի է վերնական աշոյն անակնկալ հասնիլը՝ երբ այլ եւս մարդու աչք չի գտներ յուսոյ վերջին նշոյն յերկրէ։

Ջարհուրեի էր 1809 տարին, եւ յուսահատական՝ Մխիթարայ այն Միաբանութեան կացութիւնը։ Վանքն իւր այնչափ ծգամը ժողոված սիրամաշնոյ աշակերտները դառնաղէտ կսկծանօց իւր ձեռքոքն արեւելք դարձնելու ստիպուելէն ետեւ՝ իւր Միաբաններն ամէնքը պիտի տեսնէր՝ ցուպ ի ձեռին թափառելու ելած՝ առանց գիտնալու թէ ո՞ր եւ ո՞ր կողմ՝ պանդխտին։ Բայց Աստուած իւր խորին խորհրդոց մէջ պահած էր իրեն հաւատարիմ՝ պաշտօնեայ՝ զաստուածաւէրն Փրանկիսկոս Ա. Աւստրիոյ Կայսրն, որ արդէն Միաբանութեան ըսգմամբայ տառապանաց տեղեկացած՝ իւր թէ զրկատարած պատրաստ էր զՄիաբաններն ընդունելու. եւ իրօք՝ խնդրութեամբ ցիր ու ցան եղած այս օտարականներուն իւր ծախքովս առ ժամանակ մի ապաստանարան հայթիկելէն ետեւ՝ վերջապէս հայրաքաղ ընդունեցաւ ըսն իսկ իւր կայսերանիստ մայրաքաղաքին մէջ՝ յարմար միաստան եւ քնակարան շնորհելով անոնց, ուր դարձեալ ամբողջ Միաբանութիւնը կըցաւ պատասպարիլ եւ իւր կերպն առնուլ։ Խնդաւոր մտան նոր քնակարանը՝ շատ հին վանք մը՝ 1811 տարին, փետր. 16ին։ Աւերորդ է յիշել Միաբանից այն յետին աղքատութեան եւ կարօտութեան տուայտանքը՝ ձմեռուան սաստկութեան մէջ, զոր սակայն դարձեալ ջերմ՝ սիրով եւ սրտի

* Դուրսը դեռ անուանակոչութիւնքն էին «Աշակերտ կամ Յաշակերտութիւն» ճեանն Մխիթարայ Մեծի Աբբայի. «կամ ըստ Միտիթարայ Աբբայի» ի կարգէ Սրբոյն Անտոնի Աբբայի, կամ՝ պարզապէս Անտոնեան, եւն։

Գիտեն այս օրը՝ ակադատեաները թէ դեռ նախկինաց ԺԹ. դարուն առաջին քաղաքին վերջէն «Անտոնեան Հարց», անուամբ արձանագրուած կան նորաշէն եկեղեցիներ, եւն։

զորութեամբ կը կրէին յիշելով թէ ինչպիսի ահալին կործանմանէ ազատեց զիրենք աստուածային տեսչութիւնը: Նոյն ատեն շնորհուեցան դարձեալ կայսերական միծամեծ արտօնութիւններով յատուկ հրապարակական եկեղեցի ազգային ծիսիւ,

Եւաք Շողրան Պաշտօտան Ս. Աստուածածնի եկեղեցւոյն:

Հ. Վ. ՄԷԼԵ.

տալարան ամէն լեզուաւ. յարդարեցան կարգադրեցան վանական կրթարանները. յաջողեցաւ յաջորդացուաց Թճումը, վանական քարեճեռութիւնն եւ ուսումնական կարգերը, զրատուն, եւայլն, եւայլն: — Այսպէս այն հրաշալի վերստին ծննդեան պատմութենէն ետքը վանքին կամ Միաբանութեան տակաւ ունեցած յաջողութիւնն

ու առած զարգացումն աւելորդ է նկարագրել, որ արդէն փոքր ի շատէ ծանօթ է շատերուն:

Եթէ ներկայ է անգամ մ'ալ դառնալ միւր երանաշնորհ Նախաօր, ըսենք անգամ մ'ալ որ ինչ անցքերէ որ անցաւ Հայքը, նոյն անցքերը կամ նմանները պատուած էին որդւոցն եւս: Այս է հասարակօրէն մեծագործութեան դառն ճակատագիրը. այս իսկ է որ կ'ամբարձնէ տաժանակի մեծ գործերը. եւ զայս կը հաստատէ պատմութիւնը: — Մեռաւ Մեծն Սեբաստացի, ըսյց անա իւր հողին, իւր գործը կենդանի եւ. եւ երկու հարիւր տարի է որ ինք կը գործէ եւ կը պտղաբերէ առատութեամբ: Իւր որդիքն կամ աշակերտներն անոր հողով իրարու մրցելով անոր սկսածը կը զարգացնեն ի փառս Փրկչին, ի պարծանս Մխիթարայ, ի քարգաւաճանս ազգիս: Եւ անա այսօր շարագատ զոյգ Միաբանութիւններս այս սկըպի առթով իրար կ'ողջապարեն եւ իրարու խնդակից են Մխիթարայ գործոյն շնորհուած երկարակեցութեան համար: Տօներ խմբեցան զոյգ հասարակ միաբան սիրով եւ փութով, թէ եւ անհաւասար ցոյցներով ըստ իւրաքանչիւր չափու եւ ըստ ժամանակիս պահանջման,* նաեւ իրենց սեպական այլեւայլ ճիւղաւորութեանց մէջ իրարու միցելով: — Գործենք եւ արդիւնաբերենք, եւ Աստուած իւր սկսած գործը ցմիշտ անսասան սպոյնէ:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿԴԱՐԵԱՆ

ՅՈՐԵՆԵԱՆԻՆ ՀԱՆԳԻՒՄՐ

Վիեննա, 12 Սեպտ. 1901:

Իտալոյ կարգի մեծ ու շատ նշանակութիւն ունեցող տօնախմբութիւն մը կատարեցին այս օրերս Մխիթարեան Միաբանութիւնները: —

Ճշդիւ երկու հարիւր տարի է, որ երկոյս երանեալ Մխիթար Սեբաստացին՝ բաւական ժամանակ քրտնելէ, գլուխն ապին անդին զարնելէ ետեւ, հասաւ իր նպատակին ու 1701, Սեպտ. 8ին Կոստանդնուպոլսոյ Բերա արուարձանին Կազալարոսց վանատանը մէջ ութ ընկերներով չիմը դրաւ իւր անուամբ կոչուած Միաբանութեան — որ մեծամեծ բաներու կոչուած էր, — երբ Աստուածածնայ ծննդեան օրը, Երանուհւոյն մէկ պատկերին առջեւն իր ընկերներուն ուխտել տուաւ, որ անբիծ վարուք հաւատոյ ճշմարտութիւններն անխախտ պահելէն զատ՝ ուղղափառ հաւատոյ քարոզութիւնն ու գիտութիւնն եւ համարքութիւնը հոյ պղծին մէջ պիտի յառաջացնեն: Բայց երջանկայիշատակ Մխիթարայ մահէն ընկնէ ետքը Միաբանութեան մէկ նշանաւոր մասը — Տրիեստ փոխարքուեցաւ: Այս հիմնադրութեան երկիրներուսկայ տարեկարձն է որ երկուքի բաժնուած Միաբանութիւնն ի Վիեննա եւ ի Վիեննայի,

* Տես վարժ. էջ 268: